

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΜΗΝΑ Δ. ΜΥΡΤΙΔΟΥ
1956

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἡ ὁποία σήμερον δὲν εὐρίσκει ἄλλο ἰσχυρότερον ἔρεισμα τῆς ὑπάρξεώς της, εἰμὴ τὴν πίστιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἰδέαν τοῦ Ἀνθρώπου, ὡς θείου δημιουργήματος καὶ ὡς προσωπικότητος, δικαιουμένης πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνταξίας τοῦ Ἀνθρώπου ζωῆς καὶ παιδείας.

Κατὰ ταῦτα οἱ φορεῖς τῆς ἀνελευθερίας καὶ τῆς μισανθρωπίας, οἰασδήποτε γεωγραφικῆς ἢ κοσμοθεωρητικῆς τοποθετήσεως καὶ ἂν εἶναι, ἀποτελοῦν σήμερον τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διὰ τὸν Κλασικισμόν. Οὐδεμία δὲ κίνησις ἀνανεωτικὴ κλασικῶν ἀξιῶν, εἴτε περιεχομένου εἴτε μορφῆς, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συνόδου τῆς Ανίγνισις διὰ τὰ Λατινικά, εἶναι καθ' ἡμᾶς δυνατόν νὰ ἔχη γόνιμον συνέχειαν εἰς λαούς, τῶν ὁποίων ἡ Πολιτικὴ Ἡγεσία διαψεύδει δι' ἀνελευθέρων ἐνεργειῶν καὶ διὰ μισανθρώπου βίου τῶν πατέρα τῶν κλασικῶν ἀξιῶν φιλόφρονον Ἑλληνικὸν Λόγον!

ΚΩΝΣΤ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗΣ

ΠΕΜΠΤΟΝ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

« Ὁ Ἀρχαῖος κόσμος ἐν τῇ Ἀναγεννήσει ».

Φλωρεντία 2 - 6 Σεπτεμβρίου 1956.

Εἰς τὸ ἱστορικὸν Palazzo Strozzi τῆς Φλωρεντίας, ὅπου ἐδρεύει τὸ Ἑθνικὸν Ἰνστιτούτον διὰ τὰς Σπουδὰς τῆς Ἀναγεννήσεως, συνεκλήθη ἀπὸ 2 - 6 Σεπτεμβρίου 1956 τὸ πέμπτον διεθνὲς Συνέδριον τῶν Σπουδῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον μετέσχον 110 ἀντιπρόσωποι δεκατριῶν ἐθνῶν. Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο μετέσχον ὡς μοναδικὸς Ἑλληὴν ἀντιπρόσωπος, λόγῳ τῆς ἀμέσου σχέσεως τοῦ συζητουμένου θέματος πρὸς τὰς βυζαντινὰς σπουδὰς.

Τὴν ἔναρξιν τοῦ Συνεδρίου ἐκήρυξεν ὁ Ὑφυπουργὸς τῆς Ἑθνικῆς Ἐκπαίδευσεως τῆς Ἰταλίας ἐντιμότητος G. B. Scaglia, ὠμίλησαν δὲ κατὰ τὴν ἐπίσημον ἔναρκτήριον συνεδρίαν ὁ καθηγητὴς Salmi, πρόεδρος τοῦ Ἰνστιτούτου διὰ τὰς Σπουδὰς τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ δήμαρχος τῆς Φλωρεντίας καθηγητὴς La Pira, ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Λυγκέων καθηγ. Arangio-Ruiz. Οἱ θεράποντες τῶν νομικῶν ἐπιστημῶν ἐξέθησαν τὴν σχέσιν τῆς μελέτης τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Φανερόν ἦτο ὅτι τὸ Συνέδριον συνεκλήθη διὰ νὰ δώσῃ μίαν νέαν ἐρμηνείαν εἰς τὴν Ἀναγέννησιν καὶ νὰ χαράξῃ ἕνα νέον δρόμον εἰς τὴν ἔρευναν. Ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἀναγέννησις δὲν ὑπῆρξεν ἄρνησις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ὅτι τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὑψώσασα καὶ γνωρίσασα εἰς τοὺς συγχρόνους της προσήρμοσε πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Κυρίου. Καὶ ὅτι ἡ ἐπικρατήσασα περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἀντίληψις ὡς περὶ τῆς Ἀναγεννήσεως φορέως ἑνὸς παγανιστικοῦ Οὐμανισμοῦ εἶναι δημιούργημα τῶν λογοκρατουμένων διαφωτιστῶν.

Τὴν ἀποψιν ταύτην ἔθηκε καὶ ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν ὁ καθηγητὴς τοῦ

Πανεπιστημίου τῆς Νεαπόλεως Ἰωσήφ Toffanin, ἀναγνούς εἰσήγησιν ὑπὸ τὸν τίτλον « Ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος ἐν τῇ Ἀναγεννήσει ». Ἀρνούμενος ἰσχυρὸν εἰς τὴν κατὰ παράδοσιν ἀντίληψιν, διαφωτιστικῆς ὡς ἐξήγησε προελεύσεως, ὅτι ἡ Ἀναγέννησις ἀντιπροσωπεύει μίαν « ἀνακάλυψιν τοῦ ἀνθρώπου », θεμελιοῦ οὗτος τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ ροπή τῶν Οὐμανιστῶν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν ἦτο ἰσχυρά. Ἐξηγεῖ δὲ πῶς εἰς τοὺς μεταρρωμαντικούς ἐθεμελιώθη ἡ ἐσφαλμένη ἀντίληψις ὅτι οἱ Οὐμανισταὶ ἦσαν παγανισταί, δηλονότι ἀντιθρησκευτικοί.

Ἀντιθέτως, ὑπεστήριξεν ὁ καθηγητὴς Toffanin, οἱ Οὐμανισταὶ ἔφερον εἰς τὸ ἔπακρον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἄνθρωπον (εἰς ἓν ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ ὁ Μεσαίων), ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ δεχθοῦν κατόπιν τὸ ἄγγελμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καθ' ὃ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος συνεσταυρώθη καὶ συναπέθανε μετὰ τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ ὅτι ὁ καινὸς ἄνθρωπος ὁ μετὰ τὸν παλαιὸν ἐλθὼν δὲν πρέπει νὰ συγγέεται πρὸς τὸν προκάτοχόν του, οἱ Οὐμανισταὶ δὲν ὑπῆρξαν οὔτε τοῦ Μεσαίωτος οὔτε οὐδεμιᾶς ἄλλης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐποχῆς κατώτεροι. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀνθρωπισταὶ τῆς Ἀναγεννήσεως δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Μεσαίωτος, ἡ δ' ἀντίθετος ἀντίληψις εἰς τὴν ὁποίαν θητεύομεν ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τῶν Διαφωτιστῶν, οἱ ὁποῖοι προέβαλλον τὴν ἰδίαν λογοκρατίαν ἀναδρομικῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ διαφωτιστικὴ αὕτη ἀντίληψις ἐπικρατεῖ μέχρις ἡμῶν.

Ἡ σοβαρωτάτη αὕτη ἄποψις, ἡ ὁποία τείνει εἰς τὸ νὰ δώσῃ μίαν νέαν στροφὴν εἰς τὰς μελέτας τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ Οὐμανισμοῦ, συμφωνοτέραν πρὸς τὰς σήμερον κρατούσας ἐν Ἰταλίᾳ Χριστιανοσοσιαλιστικὰς ἀπόψεις, προεκάλεσε ζωνεράν συζήτησιν. Οἱ μὴ ἀποδεχθέντες ἀμέσως τὴν νέαν ἄποψιν ἐπέμειναν περὶ τοῦ τί εἰς τὴν πραγματικότητα, πέραν τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐκφράσεως, ὑπῆρξεν ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀναγεννήσεως. Πάντως οἱ συζητηταὶ δὲν ἔθιξαν τὴν μυστικὴν κίνησιν τοῦ ιδ' αἰ. ἐν Βυζαντίῳ.

Πλὴν τοῦ γενικοῦ τούτου θέματος ἐγένοντο διάφοροι ἀνακοινώσεις ἐπὶ ἀρχαιολογικῶν, φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεμάτων. Ὄρισμένοι ἐκ τῶν μελετητῶν ἀνεζήτησαν τὴν σχέσιν τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἀναγεννήσεως πρὸς τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἐρεῖπια ἢ τὰ κείμενα τῶν κλασσικῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Οὕτω ὁ καθηγ. C. Van Essen, ὁμιλήσας περὶ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Κυριακοῦ ἐξ Ἀγκῶνος (ιε' αἰ.), ἀνεκοίνωσεν ἐνδιαφέροντα πράγματα περὶ τῆς ἀρχαιογνωσίας τοῦ περιηγητοῦ τούτου τῆς Ἀνατολῆς καὶ σοφοῦ τῆς ἐποχῆς του. Οἱ δὲ καθηγηταὶ B. L. Ulmann καὶ R. Weiss ἐξήτασαν τὴν σχέσιν τοῦ Coluccio Salutati πρὸς τοὺς λατίνους κλασσικούς ὁ εἰς, πρὸς τὰς ἑλληνικὰς σπουδὰς ὁ δεύτερος.

Ἀπὸ τῆς βυζαντινολογικῆς πλευρᾶς ἡ μόνη ἀνακοίνωσις ἡ ὁποία ἐγένετο ἦτο τοῦ Βέλγου βιβλιοφύλακος F. Masai, συγγραφέως προσφάτου βιβλίου περὶ Πλήθωνος: « La restauration du paganisme par Georges Gemiste Plethon », προκαλέσασα ἐνδιαφέρουσαν συζήτησιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν παλαιὰν ἄποψιν τῆς συμβολῆς εἰς τὴν Ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν τῶν προσφύγων τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1353) ὑπεστήριξεν ὁ γνωστὸς ἑλληνιστὴς γηραιὸς καθηγητὴς Augusto Mancini. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἀντιλαμβάνονται τὴν

Ἐναγέννησιν ὡς κίνημα μὴ ἀναφθὲν ἔξωθεν (διὰ τῆς Ἑλληνικῆς δηλονότι παρορμήσεως) ἀλλ' αὐτοφυές, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς τῶν ζωῆς.

Ὅφειλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι γενικῶς οἱ σύεδροι (ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων περιορισμένης γνώσεως) ἠγνόουν τὴν ἐξέλιξιν τῆς μελέτης τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸ δ' ἔργον τοῦ Φωτίου, τοῦ Ἀρέθα, τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ πρὸ παντός, ἢ κινήσεις τῶν μυστικῶν (ὡς ἤδη ἐσημείωσα) καὶ τὰ ἐπιτεύγματα πολυαρίθμων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν τῆς Παλαιολογείου ἐποχῆς δὲν συνεσχετίσθησαν πρὸς τὸ κύριον θέμα τοῦ Συνεδρίου, μολονότι ἡ ἀναθεώρησις τῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀντιλήψεως ὑπῆρξεν οὐχὶ παράλληλος εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ προγενεστέρα εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἀνατολήν. Τοῦτο ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι οἱ Σύεδροι προήρχοντο κυρίως ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Ἱταλικῆς Φιλολογίας καὶ Τέχνης.

Τὸ Συνέδριον, ὅπου ἐγενόμην δεκτὸς φιλοφρόνως, μοὶ ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς προσωπικὰς ἐπαφὰς καὶ γνωριμίας, πολλοὶ δὲ σύεδροι ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν γνωστοτάτην καὶ συγκινοῦσαν πάντας Κυπριακὴν ὑπόθεσιν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ